



Yıkım-Tapu-Dönüşüm Tartışmalarıyla Türkiye’de Enformel Konut Üretimi: Adana Örneği¹

Informal Housing Provision in Turkey in the framework of Destruction-Title-Transformation Discussions

Çiğdem Aksu Çam², Ezgi Uygur³

¹Bu makale, TÜBİTAK tarafından desteklenen 114K778 numaralı “Türkiye’de Kentsel Konut Rejimi: Yapı, Aktörler ve Değişim” başlıklı araştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen bulgulara dayanmaktadır.

²Dr. Öğr. Üyesi, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, caksu@adanabtu.edu.tr

³Arş. Gör. Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, euygur@adanabtu.edu.tr

ANAHTAR KELİMELEER

enformel konut, gecekondu, ruhsatsız yapı, konut politikası, Adana

Ö Z E T

Türkiye’de konut üretimi dönemler ve konut sunum biçimleri kavramsallaştırması üzerinden değerlendirildiğinde 2000’li yıllara kadar “gecekondu” tarzı konut sunum biçiminin özellikle büyük kentlere damga vurduğu görülür. Gecekondu bir yandan, önceleri kente yeni göçenlerin barınma sorunlarına buldukları bir çözüm olarak meşruiyet kazanır ve yıllar içerisinde ticarileşmesi sonucunda toplumsal meşruiyetini kaybederken, diğer yandan Türkiye’de enformel konut üretiminin başlıca biçimi haline gelir. Adana, Cumhuriyet’in ilk sanayileşen kentlerinden biri olmanın yanı sıra önemli bir tarım kentidir. Göç, Adana’nın kentleşme deneyimini belirleyen etkenlerin başında gelir. Kent, hem 1950’den sonra kırdan kente göç dalgasından, hem de 1990’ların ilk yarısında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden kitlesel göç hareketinden etkilenir. Bu göç hareketleri Adana’nın merkezinde görülen ruhsatsız yerleşim tipini belirler. Bu çalışma, Adana’da enformel konut üretimini dönemler temelinde yerel basına yansımaları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Adana’nın en eski yerel gazetesi Yeni Adana arşivinde 1950-2015 dönemini kapsayan taramalar gerçekleştirilmiştir. “Gecekondu”, “kaçak”, “ruhsatsız”, “çarpık” yapılaşma terimlerinin kullanımı ve birbirleriyle ilişkisi dönemler bazında ortaya konmuş ve kentleşme dinamiklerindeki değişimin enformel konut üretimi üzerindeki etkisi belirlenmiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde “kentsel dönüşüm” politikasının ve söyleminin bu terimlerin kullanılmasına ve/veya içeriklendirilmesine etkisi tartışılmıştır. Sonuçta, Adana deneyiminden yola çıkarak Türkiye’de enformel konutun kamuoyundaki karşılığı ve bu konuda yaşanan değişim yorumlanmıştır.

KEYWORDS

informal housing, squatter housing, unauthorized construction, housing policy, Adana

ABSTRACT

Squatter mode of housing provision marks big cities until 2000’s, if housing supply in Turkey is assessed based on conceptualization of modes of housing provision. On the one hand, squatter housing is legitimized since it is considered as a self-help solution for emigrants to their housing problem and then lost its base of legitimacy as it gets commercial throughout the years. On the other, it becomes a major mode of housing supply in Turkey. Besides being an important agricultural city Adana is one of the first industrialized cities in Turkey. Migration is a primary factor determining the urbanization experience of Adana. The city is affected both by the wave of rural to urban migration after 1950 and by the mass migration from the Southeastern Anatolia in the first half of the 1990s. Those migration flows determine the mode of uncensored settlement in the center of Adana. This study aims to investigate the production of informal housing in Adana on the basis different periods by analyzing how the issue is reflected on the local media. In this context, newspaper scans covering the period of 1950-2015 are carried out in the Yeni Adana, the oldest local newspaper of the city. The use of the terms “squatter”, “illegal”, “uncensored”, “urban sprawl” and their relation with each other are determined on the basis of periods and the effect of changes in urbanization dynamics on the production of informal housing is determined. Especially in the post-2000 period, the effect of “urban transformation” policy and discourse on the use and / or content of those terms are discussed. In conclusion, public response to informal housing in Turkey and evolution of the issue are discussed basing on Adana experience.

Adana’da kentleşme tarımsal üretim (pamuk), bu üretime bağlı sanayinin gelişmesi, üretimde tarım işçisi gereksinimi yaratacak şekilde gerçekleşen dönüşüm ve tüm bu sürecin tetiklediği göç olgusuna koşut olarak biçimlenmiştir. Tüm bu süreçler enformel şekilde kurulan, gelişen ve yayılan mahallelerde somut olarak gözlenebilir. Adana’da enformel konut üretimi çoğunlukla, İstanbul ve Ankara gibi diğer büyük kentlerdeki genel durumdan farklı olarak, sahibi olunan arsalarla yapılan ruhsatsız yapılardan oluşmaktadır.

Dolayısıyla, genellikle gecekondular ile özdeşleştirilen kamu ya da özel arazinin “işgali” durumu Adana’nın enformel gelişmiş mahallelerinde nadir görülür. Özellikle kentin güney mahallelerinde, tarım arazilerine yakın yerlerde gelişen mahallelerde yerleşme, tarımda çalışmak üzere gelen işçilerin zamanla arsa sahiplerinden (işverenlerinden) küçük parseller şeklinde satın aldıkları arsalarla yaptıkları konutlarla başlamıştır. Arsa sahipleri, görece daha verimsiz olan bu arazileri mümkün olduğunca küçük parsellere bölüp tarım işçilerine satmıştır (Hinderink ve Kıray, 1970). Böylelikle oluşan bu mahallelerde yapılaşma oldukça küçük parseller üzerinde gelişmiş, bitişik, çoğunlukla bahçesizdir. Oldukça dar sokaklardan oluşan ve yoğun nüfus barındıran bu mahalleler her dönemin yerel yöneticilerin ve siyasetçilerin gündeminde yer almıştır.

Enformel konut üretimi, Türkiye alanyazınında gecekondulaşma, Adana kamuoyunda ruhsatsız yapılaşma olarak nitelenen olgu, tüm bu dönemler boyunca Adana’da kentle ilgili başlıca sorun alanı olarak belirlenmiştir. Örneğin, 1985 yılında Çukurova Metropol Bölgesi Kent Geliştirme Projesi kapsamında yapılan bir çalışmada Adana’da nüfusun yaklaşık %63’ünün gecekondular olarak nitelenen konutlarda yaşadığı tespit edilir (Duben, 2006, 40). Günümüzde de Adana’nın kent merkezini oluşturan en büyük iki ilçede -Seyhan ve Yüreğir- ruhsatsız yapılaşmayla gelişmiş yerleşim alanlarının yoğunluğu Adana’da enformel konut üretim süreçlerinin sonuna gelinmediğini gösterir.

Türkiye’de konut politikasını yerel düzlemde kentsel rejim analizi çerçevesinde ve konut sunum biçimleri kavramsallaştırması üzerinden incelemeyi amaçlayan “Türkiye’de Kentsel Konut Rejimi: Yapı, Aktörler ve Değişim” başlıklı projenin bir çıktısı olan bu çalışmada, gecekondular tipi konut sunumu ile özdeşleşmiş Türkiye’de enformel konut üretimi etrafında gelişen ve kurumsallaşan politikaların dönemler içerisinde değişiminin izlenmesi amaçlanmıştır. Burada bulguları sunulan çalışmada, Türkiye’de kentleşmenin hızlandığı ve gecekondular olgusunun kentsel sisteme yerleştiği 1950’lerden günümüze, Adana özelinde yapılan bir yerel gazete taramasıdır. Gecekondular ve ilişkili kavramlar ve terimler üzerinden yapılan taramada, gecekondular -daha genel olarak imar, kentleşme ve konut- politikası ve uygulamalarındaki değişim izlenmiş, ulusal ve yerel politika ve söylem arasında bağ kurulmuştur. Çalışmanın kapsamı Adana’da enformel konut üretimidir. 1950-2015 yılları arasında Yeni Adana Gazetesi’nde yapılan arşiv taraması sonucunda elde edilen bulgular ulusal politikadaki dönüşüm, merkez-yerel ilişkileri, Adana’nın kentleşme dinamiğini belirleyen unsurlar bağlamında sunulmuş ve tartışılmıştır.

GECEKONDULAR VE TÜRKİYE’DE KONUT POLİTİKASI

Türkiye’de konut politikası kabaca dört dönem altında ele alınabilir: (1) Cumhuriyet’in ilanından II. Dünya Savaşı sonuna ya da çok partili demokrasiye geçişe kadar olan dönem, (2) 1945-1950’den serbest piyasa ekonomisine geçişe kadar olan dönem, (3) 1980’den 1999 İstanbul Depremi sonrasına uzanan dönem, (4) 2000’li yılların başlarından günümüze gelen dönem. II. Dünya Savaşı sonrası tarımda makineleşmeyle birlikte başlayan hızlı şehirleşme sonraki dönemlerde de büyük şehirlere yönelen nüfus hareketinin giderek artmasıyla ivmelenerek devam eder. Tüm bu dönemler boyunca, 2000’lerin başına kadar, dönem dönem farklı konut üretim biçimleri devlet tarafından desteklenmiş de (Tekeli, 2010), gecekonduların kentsel siyasal sistemle bütünleşerek devam ettiği gözlenir. 2000’lerin ortalarından itibaren “gecekondular siyaseti” net olarak terk edilir (Erder, 2009).

Gecekondular, hukuki olarak izinsiz olarak ve kendine ait olmayan arsa üzerine düşük kaliteli malzeme ile inşa edilen konut olarak tanımlanabilir. Ancak gecekondular bu hukuksal tanımının dışında, Türkiye özelinde belirli bir dönemde ortaya çıkmış belirli bir ekonomik ve toplumsal yapıyı kentsel mekân yansıtır ve belirli toplumsal ilişki ağlarını içerir ve üretir. Kıray gecekondularını, “bugünkü az gelişmiş, sanayileşmemiş sosyo-ekonomik düzenimizin tam bir yansıması” olarak görür ve gelişmekte olan ülkelerde tarım alanındaki değişimlerle birlikte görülen hızlı kentleşme dinamiklerine uygun olarak örgütlenemeyen kentlerde, uzmanlaşmamış az gelir getiren işlerde çalışan büyük kitlelerin barınak yerleri olarak tanımlar (Kıray, 2003, 23-27). Şenyapılı, Ankara’da 1950-1960 arasında gecekonduların kentsel sisteme yerleşmesini 1950’de liberal ekonomik kalkınma modelinin benimsenmesiyle değişen emek piyasası ilişkilerine bağlar. Buna göre; özel sektör öncülüğünde gelişen ticaret ve hizmet sektörü kentlerde deneyimsiz ve niteliksiz işçilerin istihdamına alan açmış, aynı zamanda sanayinin birçok kolunda da ucuz emeğe gereksinim başlamıştır. Böylelikle, kente göçenler ekonomik alanın kenarlarından merkezine doğru bir konum edinmişlerdir (2004, 271-272). Tekeli, köyden kente göç ile gelen grupların kentin emek piyasasına yakın ancak topografik koşulları elverişli olmayan alanlarına yaptıkları gecekonduların pratik içinde ve spontan olarak ortaya çıktığını belirtir ve gecekonduların yarattığı meşruiyet sorununa dikkat çeker. Rejimin bu gruplara kendi meşru gördüğü yollarla konut edinme olanağı sağlayamaması ve gelişmeye başlayan sanayinin emek talebi, gecekonduların haklılıklarının temel dayanağını oluştururken, 1948 tarihinden itibaren değişik tarihlerde çıkan aflarla gecekondular yasallaştırılır (2010, 223-224). Türkiye’deki konut sorununa yeniden dağıtım mekanizmaları ve önlemleri açısından yaklaşan Buğra, Türkiye’de gecekonduların ahlaki meşruiyet taşıdığını, çünkü formel yeniden dağıtım ve değiş-tokuş mekanizmalarının bu grupların konut ve kentsel altyapı gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığını belirtir (1998, 307). Gecekondular olgusu ile ilgili önemli bir diğer nokta ise, bu konut sunum biçiminin kısa zamanda ticarileşmesidir (Kıray, 2003; Şenyapılı, 2004; Tekeli, 2010; Buğra, 1998; Özdemir, 2011). Ticarileşme, gecekondular aflatıyla ve 1966 tarihli Gecekondular Kanunu’yla bu konut biçiminin yasal statü kazanması ile fiziksel olarak da güçlenmesi süreçlerine bağlı olarak gelişir. Bu iki paralel süreç, gecekondular arazilerini spekülasyona açar. Böylece gecekondular, kente göçenlerin barınacağı olmanın yanı sıra, bazı gruplar için bir yatırım aracı niteliği de kazanır (Tekeli, 2010, 224). Erder, gecekonduların ticarileşmesinin toplumsal tabakalaşma açısından da anlam taşıdığına dikkat çeker. Buna göre; gecekonduların ticarileştiği bir ortamda, gecekonduların kendisi bazı grupların devingenlik kazanmasına uygun bir ortam hazırlar. Başka deyişle, gecekondular da kendi içinde tabakalaşmıştır. Bu nedenle gecekonduları homojen grupların yoğunlaştığı alanlar olarak görmek artık mümkün değildir (Erder, 1996, 289). Sonuçta, bir “kendi yardım” (self-help) niteliği taşıyan gecekondular, ticarileştikçe bu niteliğini kaybeder, üretim ve tüketim süreçlerine dâhil olan aktörler çeşitlenir, buna bağlı olarak kentsel siyasal sistemle olan ilişkisi de sorgulanır.

Gecekonduunun kentsel siyasal sistemle bütünleşmesinde belediyeler çok önemli kurumlar olmuştur. Erder, gecekonduuların taleplerinin yerel siyasette önem kazanmasını birden fazla etkene bağlar. Bunlardan ilki, büyük şehirlerde gecekonduuların siyasal hareketlerin görmezden gelemeceği kadar büyük bir nüfusu barındırmasıdır. İkincisi, gecekonduuların kentsel sisteme dâhil olabilmek için uzun yıllar boyunca çok yönlü olarak verdikleri mücadeleler sonucunda (yerel) siyasetçilerle ilişkilerinde deneyim kazanmaları ve kendilerini farklı siyasal hareketlere kabul ettirebilmiş olmalarıdır. Üçüncüsü, karmaşık kentsel süreçlerin yaşandığı metropol kentlerde çeşitlenen ve farklılaşan toplumsal talepleri karşılamının zorluğu karşısında daha “genel” ve “kitlese” taleplere sahip gecekonduulara yönelik politikalar üretmek yerel siyasetçiler ve yönetimler için daha kolay bir yol olmasıdır. Son olarak, gecekondu hareketinin sol siyasal hareketi için önem kazanmasıdır (2015, s.136-137). Gecekonduuların kentsel siyasal sistemle bütünleşmesiye kayırmacı-kollamacı ilişkiler temelinde gerçekleşir; gecekondu mahallelerine partiler, siyasal destek karşılığı hizmet götürürler. Türkiye yerel siyaset alanyazınında bu kollamacı-kayırmacı ilişkiler önemli bir yer tutar. (örnek çalışmalar olarak Güneş-Ayata, 1991 ; Kurtoğlu, 2001; Schüler, 2002 verilebilir) Sonuç olarak, 1950 sonrası büyük şehirlere yönelen iç göçle beraber şehirlerde gecekondu mahalleleri etrafında güçlenen enformel dayanışma ağları temelinde kollamacı-kayırmacı yerel siyaset pratikleri gelişir. Bu pratikler, devletle gecekondu arasında kurulan “zımnı” bir anlaşmayla gecekonduunun göçle gelen nüfusun barınma sorununa bulduğu kendine yardım (self-help) niteliğinde “meşru” bir çözüm olarak kabul edilmesine dayanır (Erder, 2015, 230).

Gecekonduunun ticarileşmesiyle birlikte meşruiyeti de sorgulanmaya başlar ve devletle arasındaki zımnı anlaşma bozulur. Gecekondu artık kente göçen yoksulların barınağı değildir; devlete ya da bir başkasına ait arazilerin işgalidir. Devletin gecekonduya bakışındaki bu keskin değişim, siyaset retoriğine de yansır. Köksal’ın (Erder) 1990 yılında İstanbul’daki belediye başkanlarının gecekonduya bakışı üzerine yaptığı kamusal retorikteki bu değişimini net bir şekilde ortaya koyar. Buna göre, belediye başkanlarının çoğu ilk dönem gecekonduularına “yoksulluk” ve “haklılık” üzerinden bir meşruiyet atfederken, yeni gecekonduuların ticarileşmiş niteliğini de görerek “gaspçılıkla” tanımlar. Ticarileşen ve tabakalaşan gecekonduunun meşruiyeti 1990’lara geldiğinde siyasetçiler tarafından da sorgulanmaya başlanmıştır.

2000’li yıllar, 1999 Depremi’nin hemen ardından, Türkiye’de kentleşme politikalarının sorgulanmasıyla ve yeni bir konut politikasına gereksiniminin güçlü bir şekilde dile getirilmesiyle başlar. Bu dönemde merkezi yönetim -devlet- aktif ve güçlü bir aktör olarak kentleşme ve konut üretim alanına müdahil olur. 2000 sonrası dönemin konut politikası “kentsel dönüşüm” ile ifade edilir. Dönüşümün gerekliliği deprem üzerine inşa edilir. Bu dönemde, aynı zamanda “gecekondu siyaseti” tamamıyla terk edilir. 1950’lerden itibaren gecekonduular ile siyasetçiler, yerel yönetimler ve siyasal partiler arasında işleyen kollamacı-kayırmacı siyasetin sonuna gelinmiştir. Bunda, gecekonduunun ticarileşerek kendi içinde tabakalaşmasının yanı sıra, dışa açılma ve özelleştirme uygulamalarında somutlaşan küreselleşme süreçleri etkili olmuştur. Kentsel rant enformel süreçlere bırakılmayacak kadar önemlidir. Bu süreçler sonucunda ortaya çıkan yeni üst ve orta sınıflara yönelik yeni kentsel mekânların üretilmesi gereksinimi (Erder, 2015, 308) 2000 sonrasında ülkenin hem kentleşme politikasında belirleyici olmuştur, hem de ekonomik gelişmesinin önemli bir dayanağını oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm uygulamaları, özellikle büyük kentlerde kendini gecekondu dönüşümü olarak gösterir.

Kentsel dönüşümün kurumsal ve yasal altyapısı 2003’te Konut Müsteşarlığı’nın kaldırılarak yetkilerinin TOKİ’ye devredilmesiyle oluşturulmaya başlanır. Bu yasal ve kurumsal dönüşüm sürecinde TOKİ yeni yetkilerle ve işlevlerle güçlendirilir, kentsel dönüşümün ve konut politikasının başlıca aktörü olarak öne çıkar. Gecekondu alanları da TOKİ’nin görevleri arasında yer alır. 2010’da ise TOKİ’ye, gecekondu dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda her tür ve ölçekteki planları yapma, yaptırma ve değiştirme yetkisi verilir. Gecekondu alanlarının dönüşümü doğrudan merkezi yönetim tarafından planlanan ve yürütülen bir politika konusudur artık.

Bu yeni yasal ve kurumsal çerçeveye dayalı olarak gerçekleştirilen kentsel dönüşüm proje ve uygulamaları son on yıldır Türkiye kent alanyazınında önemli yer tutar. Büyük kentlerdeki gecekondu dönüşüm uygulamalarının örnek olay olarak çalışıldığı ve sonuçta neoliberal süreçler üzerinden okunarak eleştirildiği çalışmalar göze çarpar (örnek çalışmalar olarak Candan ve Kolluoğlu, 2008; Karaman, 2013; Kuyucu ve Ünsal, 2011 verilebilir). Diğer taraftan, gecekondu alanlarındaki dönüşüm uygulamalarının mutenalaştırma (gentrification) neden olarak mağduriyetler yarattığı da önemli bir eleştiri olarak saptanır. Sonuç olarak, 2000 sonrasında Türkiye’de gecekondu ve daha genel olarak enformel konut üretimi kamusal desteğini yitirir.

YÖNTEM

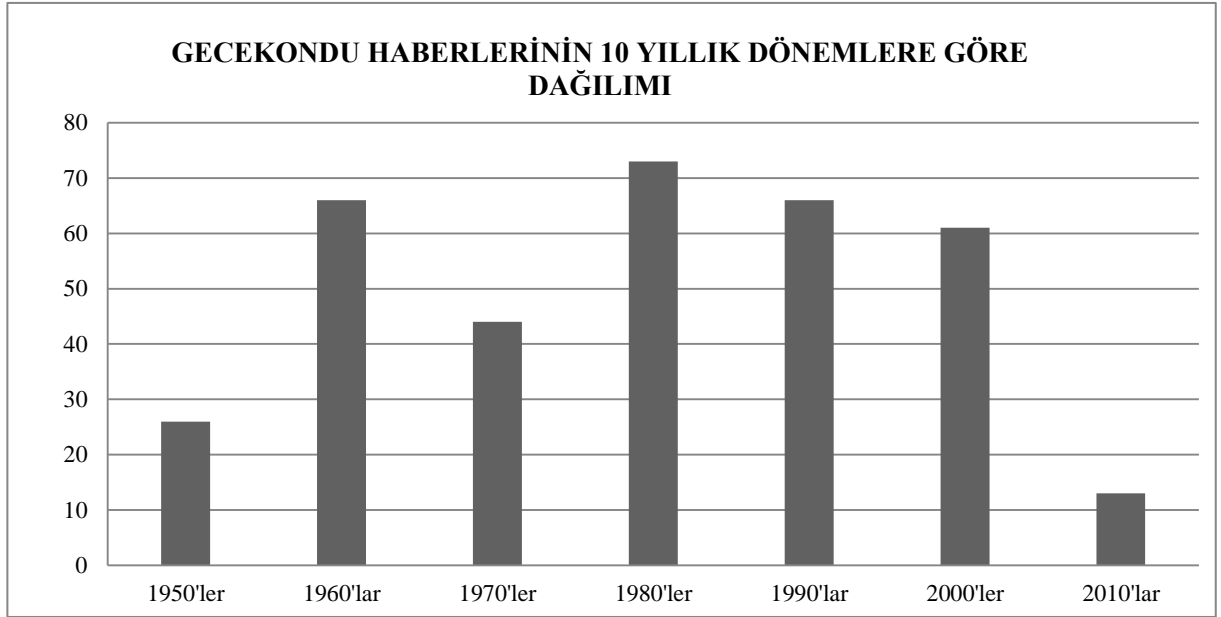
Bu çalışma, “Türkiye’de Kentsel Konut Rejimi: Yapı, Aktörler ve Dönüşüm” başlıklı, Adana’da 1950-2015 yıllarını kapsayan kırk beş yıllık dönemde konut üretim alanının kentsel siyasetle ilişkisini inceleyen daha geniş bir araştırma projesinin bir parçasıdır. Proje kapsamında, yerel basında konutla ilgili haberler taranmış ve toplam 2404 habere ulaşılmıştır. Haber taramalarının yapılacağı yerel basın belirlenirken çalışmanın dönemlerini kapsayacak kadar uzun süredir yayın yapmasına ve arşivinin ulaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir. Yeni Adana Gazetesi 1918’den beri kesintisiz olarak yayın yapmaktadır. Ayrıca, çalışma için belirlenen dönemlere ait gazete arşivleri halka açıktır. 1950-1994 arası dönem Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza A.Ş. bünyesinde oluşturulan Kent Kütüphanesi’nde bulunan dijital arşiv üzerinde, 1994-2015 arası dönemse gazetenin basılı arşivlerinde taranmıştır.

Bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın amacı doğrultusunda, gecekondu konusunun yerel basına nasıl yansıtıldığına bakmak için Yeni Adana Gazetesi arşivinde 1950-2015 yıllarını kapsayacak şekilde gerçekleştirilen tarama çalışması sonucunda elde edilen 2404 haberin tasnifi için tematik içerik çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Haberler öncelikle “gecekondu”, sonrasında gecekondu olgusuyla ilgili

olarak haber içeriklerinde yer alan “kaçak”, “ruhsatsız”, “çarpık” terimleriyle tekrar taranmıştır. Bu terimlerin dönem dönem belirli ifadelerle birlikte anıldığı gözlemlendikten sonra, tekrar bu ifadelerle de tarama yapılmış (örneğin, “yıkım”, “istimlak”, “kentsel gelişme” ve “kentsel dönüşüm”) ve Adana’da gecekonduların kavramsal kategorilere ayrılmıştır. Son olarak, kategorilere ayrılan (tasnif edilen) bu veri araştırma soruları bağlamında yorumlanmıştır.

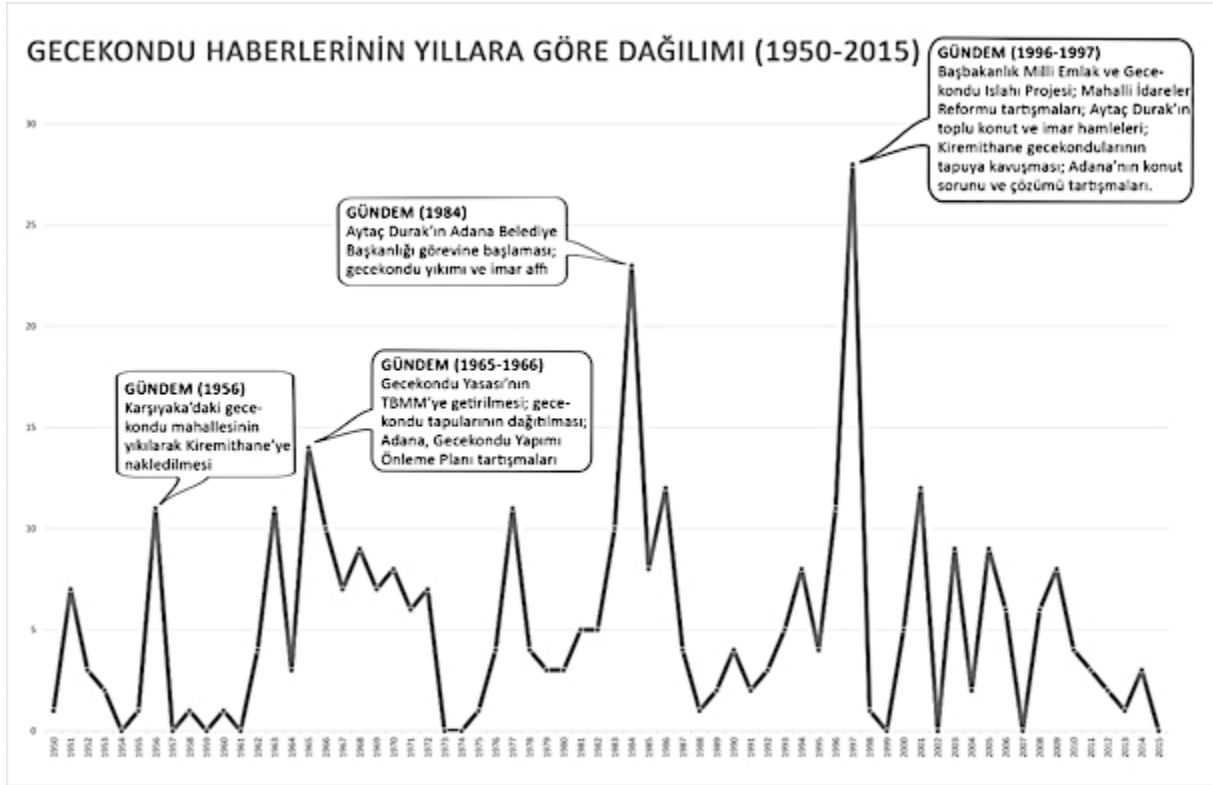
BULGULAR: ADANA’DA ENFORMEL KONUT ÜRETİMİNİ GAZETEDEN OKUMAK (1950-2015)

Yeni Adana gazetesinin arşivinin taranmasıyla elde edilen, Adana’da konut alanlarının gelişimiyle ilgili 2404 habere oluşan veri, “gecekondular” anahtar kavramıyla yeniden tarandığında 345 habere ulaşılmıştır. Bu 345 haberin onar yıllık dönemlere göre dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır. 1950’leri ve sadece beş yıllık haberi içeren 2010’ları hariç tuttuğumuzda, geriye kalan onar yıllık dönemlerde yapılan haber sayısının göreceli olarak birbirine yakın olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu veri onar yıllık değil de, yıllık olarak yeniden değerlendirildiğinde bazı yıllarda olağanüstü miktarda haber yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise, o yıllarda gecekondular meselesiyle ilgili gündem yaratacak denli önemli ulusal ve yerel gelişmeler yaşanmasıdır.



Şekil 1. Gecekondular haberlerinin dağılımı (on yıllık)

Söz konusu haberlerde önemli artış yaratan gelişmelerin ilki 1956 yılında Karşıyaka semtindeki gecekonduların Kiremithane semtine taşınması planıdır. Şehir imar planlarının tartışıldığı 1960’lı yıllarda, özellikle 1965 ve 1966 yılında görülen önemli artış da öncelikle Gecekondular Yasası önerisinin TBMM’ye getirilmesine, yerel gelişmeler açısından ise Gecekondular Yapımı Önleme Planı tartışmalarına bağlıdır. Yine bu iki yılda gecekondular tapularının dağıtılmasına dair haberler de yer almaktadır. 23 gecekondular haberinin görüldüğü yıl olan 1984, Aytaç Durak’ın Adana Belediye Başkanı seçildiği yıldır aynı zamanda ve bu yılda gecekondular yıkımı ve imar affı tartışmaları gündemde yoğun yer tutar. Son ve grafikteki en yüksek nokta 1997 yılına aittir. 1996 ve 1997 yılı hem ulusal hem de yerel ölçekte gecekondular meselesiyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Ulusal ölçekte Başbakanlık Milli Emlak ve Gecekondular Islahı Projesi (MEGİP) ve Mahalli İdareler Reformu tartışmaları önemli yer tutarken, yerel ölçekte ise Aytaç Durak’ın toplu konut ve imar hamleleri, Adana’nın konut sorunu ve çözümü tartışmalarıyla Kiremithane gecekondularının tapu hakkı kazanmaları gündemi belirlemektedir.



Şekil 2. Gecekondular haberlerinin yıllara göre dağılımı

1950-1980 yıllarında gecekondular haberleri: Gecekonduların yıkılması mıydı?

Yeni Adana gazetesinin haberlerini onar yıllık dönemlere göre değerlendirdiğimizde ise şu temel bulgulara ulaşırız: Adana'da 1950'li yıllardan itibaren hızlı nüfus artışına bağlı sorunlar haberlerin de ana temasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu yoğun nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlanan kent in büyük sorunlarından biri konut ihtiyacı, diğeryse gecekondulaşmadır. Bu nedenle gecekondular sorunu ve özellikle gecekondular yıkımıyla ilgili haberler 1950'den itibaren en çok karşılaşılan konudur. Yeni Adana gazetesinin taraması sırasında gecekondularla ilgili olarak karşılaşılan ilk haber, 7 Şubat 1950 tarihli ve "Gecekondular ve Parti İlişkileri" başlıklı haberdır. O tarihten itibaren gecekonduların ciddi bir sorun olarak ele alınması gerektiği, bu sorunun nasıl çözüleceği, yıkımlar ve yıkımlara ilişkin tutumlarla ilgili haberler Yeni Adana sayfalarında sıklıkla yer alır.

Gecekondular sorununun çözümüne yönelik ilk haber ise 1951 yılında gündeme gelen Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanun Tasarısıyla ilgilidir. Tasarı 1952'de TBMM'ye sunulmuştur. Bu yıllarda yapılan haberlerde plansızlıkla mücadele edildiği, plana uygun olmayan inşaatların Belediye Başkanı tarafından durdurulduğu, Belediye Meclisi toplantılarında inşaatların Jansen Planı'na sadık kalınarak yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Gecekondular sorunuyla ilgili olarak ise kentte arsa spekülasyonu arsaların pahalıya satıldığına değinilmektedir. Bunun yanında bir diğer önemli haber konusu ise Vali ve Belediye Başkanı arasında gecekondular sorunuyla ilgili görüş ayrılığıdır. 1956 yılındaki bir habere göre dönemin Belediye Başkanı Ali Bozdoğan, Karsiyaka'daki gecekonduların kaldırılarak vatandaşların Kiremithane'ye nakledileceğini, bu alanın da sanayicilere satılarak ele edilecek gelirle kent in diğer işlerinin halledileceğini ifade etmektedir. Ali Bozdoğan, kendisini ziyaret eden vatandaşlara gecekonduların ne olursa olsun yıkılacağını söyler. Bunun üzerine Vali'ye giden vatandaşlar ise evlerinin şimdilik yıkılmayacağı ve gecekonduların sanayi mıntıkası olup olmadığını tespit edileceği sözünü alır. Bu süreçte nakledilecek saha, imar planında hayvan pazarı olarak görüldüğü için nakil işleminin durdurulmasına karar verilmiştir. Bu olayı merkezine alan haberlerde, görevi vatandaş mesken sahibi yapmak olan belediyenin tutumunu eleştiren bir söylem benimsenmektedir. Vali ve Belediye Başkanı arasında yaşanan görüş ayrılıkları ilerleyen yıllarda da karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu haberlerde yukarıdaki örneğin aksine, yıkım kararını uygulamak istemeyen ya da yıkım işlemlerini ağırından alan tarafın Belediye olduğu görülmektedir.

1956'ya gelindiğinde Yeni Adana arşivinden Ankara, İzmir ve İstanbul'dan sonra Adana'da imar faaliyetlerinin başlayacağına dair haberlere ulaşabilmekteyiz. Örneğin bir haberde dönemin valisi Kazım Arat, o günden sonra tek bir gecekonduların yapılmayacağını, hâlihazırda yapılmış olanların tasfiye edileceğini ve meskene ihtiyacı olanlara da arsa verileceğini açıklamaktadır. Dönemin başbakanı Adnan Menderes'in Vali'ye verdiği direktif gereğince imar çalışmalarının başlanacağı, imar planının kısa sürede ihaleye çıkarılacağı ve bunun için gerekli ödeneğin ayrıldığı da aynı haberde yer almaktadır. Aynı yıl, 6188 sayılı kanun gereğince 1953'ten sonra yapılan tüm bina ve

gecekonduların yıkılmasının öngörüldüğü bir haberle de karşılaşmaktayız. Yıkımın kapsamının devlete ait arsa ve arazilerde yer alan gecekonduyla değil de ruhsatsız ve diğer şahıslara ait arsaların üzerinde yapılan meskenlerle sınırlandırıldığını aynı haberde görmekteyiz. Yeni Adana sayfalarında, bu kararı takip eden dönemlerde yıkım haberleriyle sıkça karşılaşılmaktadır. Söz konusu imar projesi ise 1960 yılında başlamaktadır. Projenin uygulanabilmesi için dönemin başbakanı Adnan Menderes tarafından şehircilik uzmanları Adana'ya getirilmiştir.

1960'lı yıllarda, Yeni Adana sayfalarında yer alan ulusal ve yerel haberlerde gecekondu, önemli ve politik bir sorun olarak ele alınmaktadır. Gecekonduyunun geçici tedbirlerle halledilemeyecek bir sorun olduğu özellikle belirtilmektedir. Gecekonduların bir ihtiyaç sonunda ortaya çıktığı ve dolayısıyla bu ihtiyacı karşılamanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte haberlerde gecekonduların, sakinleri sosyal meskenlere yerleştirilmeden yıkılmaması veya gecekonduya yaşayanlara kendi konutlarını inşa ettirebilmeleri için yardım yapılması yönünde bir sözbirliği vardır. Buna göre gecekonduyunu yıkan ve yerine konut yapmaya başlayan ya da gecekonduyunu tadil etmek için güç sarf eden vatandaşa malzeme ve para yardımı yapılması öngörülmektedir. Dönemin İmar Bakanı Sadık Kutlay gecekondu sorununun çözümünde 3 önemli konu üzerinde durmaktadır: (1) Gecekonduların ıslahı; (2) ıslah edilemeyen konutların tasfiyesi ve burada yaşayanların sosyal konutlara yerleştirilmesi; (3) Yeniden inşa edilmesi muhtemel gecekonduları önlemek için nüve meskenlerin inşası. Dolayısıyla bu dönemde yıkım haberlerinin yerine, yıkımların yeni sosyal konutlar inşa edilmediği sürece durdurulduğu yönündeki haberler almaktadır. Ayrıca bina ve arazi vergilerinin artırılırken evsiz vatandaşların ev sahibi olmasının teşvik edildiği, muafiyet çerçevesinin genişletildiği de haberlerde ifade edilmektedir. Dönemin Belediye Başkanı Ali Sepici, gecekonduların %80'inin imar planına müsaade edilmeyen yerlerde yapıldığını, hazine ve belediye arsası üzerindeki yapıların %20 kadarının kendilerinin göz yumduğu yerlerde yapıldığını, dolayısıyla vatandaşları mağdur etmemek için yıkımdan önce kendilerine yer gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Gecekondu yasa tasarısıyla ilgili çalışmalar da hız kazanmış durumdadır.

1966'da İmar Bakanlığı'ndan Adana'ya gelen ekiplerin çalışmalarıyla, 775 sayılı Gecekondu Kanunu gereğince, gecekondu önleme bölgelerinin tespit edileceği haberleriyle karşılaşmaktayız. Gecekondu yapımını engellemek için kurulan komisyonda, Valilik ve Belediye'nin ortak kararıyla Askeri Kışla ve Seyhan Nehri arasında yer alan bölgede "meskensiz" olanlara ev yapılması kararlaştırılmaktadır. 1968 yılında kanunun uygulanması kapsamında, gecekondu sakinleri durumlarını bildiren bir beyanname ile Belediye'deki gecekondu bürolarına başvurmakta, sonrasında yapılan tasnifin ardından yıkım, ıslah ya da gecekondu önleme bölgelerine nakil kararları verilmektedir. Aynı yıl Emlak Bankası'nın kredi fonu da artırılmıştır. Yeni Adana'ya göre bu dönemde, gecekondu meselesinin çözümünde Valilik ve Belediye sıkı bir işbirliği içindedir. Yayımlanan diğer bir habere göre de Tepebağ, Anadolu, Ziyapaşa mahallelerinde yıkımların yapılacağı ve buradaki gecekonduların Kiremithane'de ayrılan 200 parsellik arsaya yerleştirilmeleri öngörülmektedir. Kiremithane'deki gecekondu önleme bölgesinde bulunan 700 parsellik sahanın imar planına göre halka dağıtılması ve müstakil tapu verilmesi kararlaştırılmıştır. Tepebağ Mahallesinde bulunan 155, Kennedy Bulvarı'ndaki 255 gecekonduyunun nakledilmesi, Ziyapaşa Mahallesindeki 170 gecekondu sahibine arsa verilmesi konusunda da anlaşmaya varılmıştır. Yeni Adana arşivindeki haberlerden yola çıkarak 1969 yılında şehir merkezinde Ziyapaşa, Denizli, Sakarya, Mirzaçelebi, Dumlupınar, Hürriyet, Havzuluhaçe, Dağlıoğlu, Anadolu, Yavuzlar, Sinanpaşa, Sarıçam, Kiremithane, Şakirpaşa ve Yeşilevler semtlerinde gecekondu "sorunu" yaşanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Dönemin Valisi Ömer Lütfi Hancıoğlu, dört yıllık çalışmalarıyla ilgili yaptığı basın toplantısında, 1046 parsellik gecekondu önleme bölgesinin yol, su ve elektrik gibi masraflarının Bakanlık tarafından karşılandığı hâlde dağıtım yapılmamasından yakınmaktadır. Habere göre Vali, dağıtımı gerçekleştirilemeyecekse görevi Bakanlığa devretmesi için dönemin Belediye Başkanı Erdoğan Özlüsen'e çağrıda bulunmuştur. Daha önce gecekondu sorununun çözümünde işbirliği yapan Vali ve Belediye Başkanının artık çatışma yaşamasını haberlerde görmek önemlidir.

Yeni Adana'da, 1971 yılı itibariyle gecekondu için kentte 19 ıslah, 4 tasfiye ve 5 önleme bölgesinde çalışmalar sürdürülmektedir. Geniş çapta ele alınan gecekondu sorunu kapsamında İl İmar Müdürlüğü'nün bir raporda Adana'da gecekondu ve mesken sorununa dair çalışmaların yetersiz kaldığı, bu amaçla Başbakan ve Milli Savunma, Bayındırlık, Sanayi, İmar ve İskân Bakanları ile temasa geçilmesi planlanmaktadır. Haberlere göre kentte 200.000 – 250.000 insan gecekonduya yaşamakta, bu sayı hızla artmakta ve bu konuda çözüm önerileri, işbirliklerine dair, yeni kurulan Nihat Erim Hükümetine ihtiyaç raporu gönderilmektedir. Hükümetin cevabı ise sorunların öncelik sırasına göre değerlendirildiği ve Adana'da imar konusunun ilerleyen yıllarda ele alınacağı şeklindedir. Yine bu dönemde, 1970'li yılların sonunda kiralardaki %100'lük artışın vatandaşı gecekonduya yönlendirdiği haberlerde yer almaktadır. Haberlere göre dar gelirli kesim, kentin dışında kalan ve arsa spekülasyoncularının gözünden kaçan alanlara gecekondu yaparak konut sorununu çözmeye çalışmaktadır. İlerleyen yıllarda ise inşaat malzemelerindeki fiyat artışı nedeniyle vatandaşın gecekondu dahi yapamadığını, terk edilmiş binalarda, barakalarda yaşamak zorunda kaldığını haberlerde okumaktayız. Yeni Adana arşivinden ulaştığımız bir diğer önemli bilgi ise kent merkezinde yoğunluk artarken Döşeme Mahallesinde yalnızca üç kata izin verildiği için hiçbir müteahhitin bu mahallede inşaat yapmaması ve dolayısıyla da mahallenin gecekondu mahallesine dönüşmesidir. Aynı dönemde, imar planında yapılması öngörülen değişiklik İmar ve İskân Bakanlığı tarafından ikinci defa reddedilmiştir. Kent merkezinde yapılan çoğu yapı kaçak niteliğini korumaktadır. Bu dönemin en önemli haberlerinden biri ise 1976'da gündeme gelen imar affı kanun teklifi haberi. Teklifin yasalasmasıyla beraber, 01 Mart 1976'dan önce yapılmış ruhsatsız veya ruhsata aykırı tüm yapıların ruhsata bağlanması, haklarında yıkım kararı olanların ise yıkılmaması öngörülmektedir. 1978 yılında kanun teklifinin yasalasmasıyla beraber imar affı yasası yürürlüğe girmiştir. Haberlerde, imar affının yapı-satıcılara cesaret verdiği ifade edilerek affın eleştirilir. Yine haberlere göre İnşaat Mühendisleri Odası, geçici imar affı yasalarının 1969'dan beri devam eden imar sorunlarına çare olmayacağını ifade etmekte ve dar gelirli için devlet kontrolünde toplu konut üretimine gidilmesi gerektiğini savunmaktadır.

1980-2000 arasında gecekondulu meselesi: Yıkım-tapu-af döngüsü ve kentsel gelişim kavramı

1980 yılı itibarıyla çimento ve inşaat malzemelerine bir yılda gelen %400'lük zammın inşaat sektörünü durduğu haberlerde işlenmektedir. Kiralar hızla yükselirken verilen krediler konutların tamamlanmasına yetmez. Kaçak yapılaşma önüne geçilemez durumdadır. Sanayi ve tarımın gelişmesiyle hızla kentleşen Adana'nın "sağlıksız" ve aileleri tehlikeye atan konutlarla dolduğu haberlerde yer almaktadır. Özellikle güney mahalleleri olan Şakırpaşa, Kurttepe, Kanal ve Karşıyaka'nın birçok mahallesinde korkuluksuz balkonların, neme gömülmüş evlerin durumuna dair yapılan haberler dikkat çekicidir. Yeni Adana gazetesinin haberlerine göre, Adana'da maliyet giderlerinin yüksekliği tüm Türkiye'de olduğu gibi kentte de müstakil tapulu ve imar planına uygun arsa bulunamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle 20-30 katlı inşaat ruhsatının serbest bırakılmasını talep edenler bulunmaktadır. Diğer yandan yetersiz konut üretiminin fiyatları artırdığı buna ilişkin sosyal konut yapımına gitmenin gerekliliğini savunanlar da haberlerde yer almaktadır.

Bu dönemdeki diğer bir önemli gelişme de 1983'te İmar Affı Yasası'nın yürürlüğe girmesidir. İmar ve Gecekondulu Kanunu'na aykırı olarak yapılan yapılara uygulanacak yaptırımlar ve 6785 sayılı İmar Yasası'nda yapılan değişikliklerle imar affı uygulamaları bu dönemde başlamıştır. Başvuru süresinin bitiminde toplamda 65.000'e yakın başvuru olduğu, başvurmayanlara yaptırımlar uygulanabileceği bildirilmektedir. Adana'nın hızla büyüdüğü ve imar planının yetersiz kalması meselesi de haberlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İmar affının yanı sıra 1983'te Milli Güvenlik Konseyi'nin yayınladığı bildiriyle 2 Haziran 1981'den sonra yapılan gecekondular ve 1 Ocak 1983'ten sonra inşa edilen yasak ve kaçak binaların yıkılacağı bildirilmektedir. Habere göre Belediye bu karara dayanarak, Adana'da tespit edilen kaçak binaların ve gecekonduların yıkımına başlamıştır. Haberde belediye ekiplerinin 46 kaçak binayı ve 73 gecekonduyu tespit ettiği ve bunlardan altısının yıkıldığı bildirilmektedir. Bu haberde ve diğer yıkım haberlerinde dikkat çeken bir nokta ise şudur: Yıkım haberleri her dönemde yer almaktadır ama gerçekte ne kadar yıkım yapıldığıyla ilgili net bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Yeni Adana gazetesinde yer alan habere göre TMMOB Mimarlar Odası Adana Temsilciliği, "Şehircilik Yasası'nın bir an önce çıkması gerektiğini; sanayileşmeyle gelen göçün 500.000 konut açığına yol açtığını ve 3.000.000 vatandaşın konut gereksinimini konuta benzer mekânlarda karşıladığını; gecekondulaşma ve hisseli arsalar üzerinde kaçak yapılaşmanın devam ettiğini ve yasa tasarısının örgütsel açıdan tüm ülkesel planlama kademelerini düzenlemeye yönelik olması gerektiğini" ifade etmektedir. Adana temsilciliği önerisinde ülkesel, bölgesel, metropoliten ve kentsel planlamaların süratle gerçekleştirilmesine; kentsel arsa politikasına; belediye ve altyapı politikasına; kentsel konut politikasına dikkat çekmektedir. Bu dönemde yer verilen bu dikkat çekici haberle birlikte, gazete sayfalarında Adana'nın önemli belediye başkanlarından Aytaç Durak'a dair haberler de sıklıkla yer almaktadır. Örneğin Aytaç Durak 1984'te yerel seçimler öncesinde yaptığı konuşmalarında Adana'nın sorunlarını iyi bildiğinden, Belediye'nin şehircilik açısından zarar eden bir işletme olduğundan, imar planlarının gerektiğinde yumuşatılabileceğinden, her türlü sosyal hizmeti mümkün kılacak imarlı yerleşim ve altyapı düzenlemeleriyle birlikte pek çok sorunun bazı dış kaynakların Belediye tarafından harekete geçirilmesiyle çözülebileceğinden bahsetmektedir. Durak gecekondulara dair ise, amaçlarının yıkım değil her vatandaşı imarlı ruhsatlı ev sahibi yapmak olduğunu, vatandaşa bir gün içinde ruhsat verileceğini, böylece kaçak inşaata gerek kalmayacağını dile getirmektedir. Dönemin İmar Müdürü ise gecekonduların Kiremithane, Yeşilevler, Denizli, Şakırpaşa, Kanal ve Mahfesiğmaz semtlerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Aynı günlerde yayımlanan bir başka haberde de hazineye, belediyelere, il özel idarelerine ve vakıflara ait arazilerin üzerine, 20 Haziran 1981'den önce yapılmış olan gecekonduların sahiplerine tapu tahsis belgeleri verilmeye başlandığı belirtilmektedir. Ancak seçim öncesi yapılan bu uygulama, verilen belgelerin tapu niteliği taşımadığı gerekçesiyle ve bir kandırmaca olduğu biçiminde eleştirilmektedir.

1985'te 19 Mayıs, Özgür, Havuzlubahçe, Kiremithane, Kurttepe ve Mahfesiğmaz mahallelerinde gecekondulu yıkımları devam etmektedir. Dönemin Belediye Başkanı Aytaç Durak'ın partisi ANAP'ta da yıkımlara dair endişeler görülmektedir. Partinin merkez ilçe yönetimi yıkımların durdurulması, il yönetimi ise eğer gerekliyse yıkımların devam etmesi görüşündedir. Yıkıma karşı olan dönemin ANAP Merkez İlçe Başkanı, gecekonduların bu insanların tercihi olmadığı gibi kaderi de olmaması gerektiğini, Adana'da 78 mahallenin 75'inin imarsız olduğunu belirtir. Dönemin ANAP İl Başkanı ise gerekiyorsa yıkıma devam diyerek düzenli şehirleşmenin önemini vurgular. Parti yönetimi Aytaç Durak'ın arkasındadır. Aytaç Durak daha ilk döneminde kentin tüm konut haberlerinin temel aktörü durumundadır. Tüm haberlerin merkezinde de o vardır; bu durum siyasi kariyerinin sonuna kadar da devam edecektir. Durak, sıklıkla kentin kaderinin kendisiyle birlikte değişeceğini vurgulamaktadır ama gazete sayfalarından yine kendisinin yasaları tanımayan bir biçimde hareket ettiğine dair haberler de eksik olmaz.

Aytaç Durak'ın başkanlığının ilk döneminin bir diğer ana gündemi Adana'nın kentsel gelişimiyle ilgili yapılan planlamalardır. "Gecekondulu" anahtar kavramının gazete haberlerindeki frekansının düşmeye başladığı; "yıkım", "istimlak", "kamulaştırma" gibi bağlantılı kavramların kullanımının giderek azaldığı, bunların yerini ise "kentsel gelişim" ve "planlama" gibi kavramların almaya başladığı bir dönemdir bu. Örneğin 1986'nın ve takip eden birkaç yılın ana konusu Dünya Bankası kredileriyle Çukurova'da gerçekleştirilmesi planlanan gecekondulu islahı ve altyapı güçlendirilmesi gibi temel hizmet alanlarını kapsayan "Kentsel Gelişim Projesi" projesidir. Projenin kapsamı da, belediye yönetiminin bu projeyi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine dair düşüncesi de henüz açık değildir. Aytaç Durak proje için, "Yapılabilirliğinden emin değiliz, o bakımdan tam angaje olmadık" der. Ama buna karşın Adana'da kentleşmenin geri gidişine de dur diyeceklerini belirtir. Durak, gecekondulu yapımı sürer ve önlenemezse hiçbir şeyin başarılamayacağını belirtir. Kentsel Gelişim Projesi'nin niçin topluma anlatılmadığı, Belediye Meclisi'nin neden bu konuda bir çalışma yapmadığı sorularına, daha önce de Çukurova'da benzer çalışmalar yapıldığı fakat hiçbir sonuç alınmadığı, bu defa da benzer şekilde projenin yapılabilirliğinden emin olmadıkları, kredilendirme henüz kesinleşmediği için çalışmalara rağbet etmedikleri şeklinde yanıt verir. Yeni alanların yerleşime açılarak küçük tek tip projelerle

vatandaşın ev yapabilmelerini sağlayacak, bundan sonraki toplu konut politikasına ve toplu konut kredileri kullanımına yön verecek bir uygulama planladıklarını anlatır. 1986 yılının Haziran ayında Yeni Adana gazetesi, okurlarına Çukurova Metropolitan Bölgesi Kentsel Gelişim Projesi'ni anlattıkları bir yazı dizisi yayımlar. Takip eden dönemde de bu projeye dair haberler, özellikle Aytaç Durak'ın uygulamaları, örneğin Çukurova Kentsel Gelişim Projesi çerçevesinde kurulan Yeni Adana Limited Şirketi'nin çalışmaları sıklıkla eleştirilmektedir.

1990'ların ilk yıllarında Yeni Adana gazetesinin haberleri genel konut politikası tartışmalarında yoğunlaşmaktadır. Haberlerde, konut sorununda hükümet, yerel yönetimler, kooperatifler ve finans kurumlarınca yapılacak çalışmalar ve bulunacak yeni modellerle çözüme ulaşılabileceği ifade edilmektedir. Bu haberler, ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte konut sektörünün bileşenlerini göstermesi bakımından önemlidir. Genel konut politikasına dair ulusal tartışmalar bu dönemde kentin gündemine de taşınmaktadır. Örneğin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın'ın genel başkanı olduğu Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği'nin 1991 yılı son toplantısı Adana'da gerçekleştirilir. Yapılan toplantıda kooperatif yasasının değiştirilmesi, Toplu Konut İdaresi'nin işleyişi ve kredileri ile kentsel arsa üretiminin ele alınması konuları karara bağlanır. "Gecekondu" kavramının yavaş yavaş terkedildiği ve yerini "kentsel gelişim" kavramsallaştırmasının aldığı bu dönem aynı zamanda "genel konut politikası" kavramsallaştırmasının da gazete sayfalarında görülmeye başlandığı bir dönemdir. 1990'lardan itibaren "gecekondu" kavramsallaştırmasının merkezinde olduğu söylemin ve hatta politika üretiminin yerini daha geniş ölçekteki bir planlamanın ve politika üretiminin merkezinde olduğu söyleme bıraktığını söyleyebiliriz. Böylesine bir söylem ve politika değişikliğinin yerel ölçekteki aktörü ise 1989-1994 yılları arasında belediye başkanlığı yapan, CHP'li Selahattin Çolak'tır. Bu dönem aynı zamanda belediye eliyle kurulan ya da belediye tarafından desteklenen kooperatiflerin –ve dolayısıyla bu kooperatiflere dair haberlerin– zirvede olduğu dönemdir.

Yeni Adana gazetesinin haberlerinde, 1990'ların ilk yarısında yükselmeye başlayan bir kavram olan "kooperatif" ya da "kooperatifçilik" bu on yıllık dönemin en çok tekrar eden kavramlarıdır. "Gecekonduların" yerini alan "kentsel gelişim" ya da "genel konut politikası" kavramlarının eşlikçisi, hatta bu kavramlarla örülen politikaların itici gücü durumundadır "kooperatif" kavramı ve bu kavram etrafında örülen söylemler. Dolayısıyla bu kavram sadece konut üretimindeki bir durumu açıklamakla kalmaz, önemi dolayısıyla konut üretiminin tarafları arasındaki çatışmaları da gösterir hale gelir. Kooperatifler sadece konut üretimine dair olumlu haberlerin değil –örneğin kooperatifler aracılığıyla üretilen binlerce konut ve ev sahibi olan binlerce insan– aynı zamanda çatışmaların ve davaların merkezinde olduğu "olumsuz" haberlerin de temel kavramıdır. Bu noktada dikkati çeken bir diğer şey ise, kentin dönemin bir önceki belediye başkanı olan Aytaç Durak'la, dönemin belediye başkanlığını yürüten Selahattin Çolak arasındaki çatışmaların haberlerde sıklıkla yer almasıdır. 1994'ten sonra, yeniden Belediye Başkanlığı'na yeniden seçilen Aytaç Durak'ın söylemi de bu çatışmalarla kurulur. Örneğin, 1996'da Mersin'de yapılan "Toplum ve Göç" panelinde konuşan Durak, "göçü bir vaka olarak kabul etmenin zorunluluğuna ve kent sorunlarının 'uygulanabilir planlarla' çözümlenebileceğine" değinir. 1996 ve 1997 yılları hem ulusal hem de yerel düzeyde gecekondu meselesiyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Ulusal düzeyde Başbakanlık Millî Emlak ve Gecekondu İslahı Projesi (MEGİP) ve Mahalli İdareler Reformu tartışmaları önemli yer tutarken, yerel düzeydeyse Belediye Başkanı Aytaç Durak'ın toplu konut ve imar hamleleri, Adana'nın konut sorunu ve çözümünü tartışmalarıyla Kiremithane gecekondualarının tapu hakkı kazanmaları gündemi belirlemektedir.

2000'lerden günümüze: Kentsel dönüşüm dönemi

2000'li yıllar dönemin Belediye Başkanı Aytaç Durak'ın hemen her gün gazete sayfalarında yer bulan, tartışmalı uygulamalarıyla başlar. Özellikle kamulaştırma ya da nazım imar planlarında yapılan değişikliklerden kaynaklanan tartışmaların ve çatışmaların bir tarafında Aytaç Durak yer alırken, diğer tarafındaysa sadece vatandaşlar yoktur artık. Kooperatifler, meslek odaları ve hatta Çukurova Üniversitesi gibi kamu kurum ve kuruluşları da tartışmanın içindedir. Bu dönem, ilçe belediyeleriyle Adana Büyükşehir Belediyesinin ve yerel iktidar ile merkezi iktidarın arasında çatışmaların yaşandığı; buna karşın özellikle göçten kaynaklanan konut sorunları için bölgesel planlamaların gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Örneğin, 2000 yılının Mart ayında Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Aytaç Durak'ın Ankara'da yoğun şekilde kulis yaparak alelacele gerçekleştirmek istediği Seyhan ve Yüreğir'in yeni ilçelere bölünmesi girişimi tepki toplar. 1993 ve 1998 yıllarında tartışılan ilçelerin bölünme konusu 1999 depreminden sonra, "idari birimlerin yeniden yapılandırılması" bağlamında yeniden gündeme gelir. Ancak Durak'ın, kamuoyunda yeterince tartışılmadan yeni ilçe belediyeleri oluşturma girişimi en azından o dönem için olumlu sonuç vermez. Bölünmenin çözüm değil, ilçelerin konumu itibarıyla yeni sorunlar üreteceği, asıl amacın siyasi gelecek ve rant hesabı olabileceği, ve bu bölünmeden önce detaylı bir sosyo-ekonomik araştırma yapılması gerektiği gazete haberlerinde dile getirilmektedir.

Bu dönemde dikkati çeken bir nokta ise, ilçe belediyelerinin ilgisini yeniden "gecekondulaşma ve kaçak yapılarla mücadele"ye" yöneltmesi ve bu kavramların 2000'lerin ilk yıllarında yeniden gazete sayfalarında yer bulmasıdır. Örneğin, dönemin Yüreğir Belediye Başkanı Ahmet Ünal, "gecekondu ve kaçak yapılarla mücadeleye devam ettiklerini, yasaların adam kayırmadan herkese tarafsızca uygulanacağını, kamu arazisi üzerine yapılan her türlü inşaatın yıkılacağını ve vatandaşları zor durumda bırakmak değil Yüreğir'i yaşanabilir bir kent haline getirme amacında olduklarını" açıklar. Bununla birlikte "vatandaşları zor durumda bırakmak değil Yüreğir'i yaşanabilir bir kent haline getirme amacında olduklarını" ifade eder. Çağdaşlaşmanın, çağdaş kentlerin merkezinde olduğu bu söylem Yeni Adana haberlerinde ilk örneklerini 2003 yılında göreceğimiz "kentsel dönüşüm" söyleminin de öncülü gibidir. 2003 yılında yer alan bir haberde "kentsel dönüşüm" kavramsallaştırması ilk kez kullanılır. Habere göre, Adana-Koop Genel Başkanı İsmail Arslan, "çağdaş kentler kişi ve yerel yöneticilerin niyetlerine göre oluşturulmaz, sosyo-ekonomik dinamiklere göre planlanabilir bir kent oluşturmak yerel yöneticiler yanında kentte

yaşayanların kenti sahiplenmeleriyle mümkündür. Kentsel Yenileme ya da Kentsel Dönüşüm Projeleri son zamanlarda Adana'nın gündeminde. Seyhan'ın Döşeme Mahallesi'nde Kentsel Dönüşüm Projesi'nin uygulanması Adana kamuoyunda tartışılmakta ve biz, kent kooperatifçileri olarak bu tür projeleri önemsiyoruz” demektedir. Arslan'ın açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, kentsel dönüşüm tartışmaları en azından kurumlar arasında yapılmaya başlanmıştır ancak bu haber, “kentsel dönüşüm” kavramsallaştırmasının kamusallaşması açısından ilk örnektir. Yine habere göre Arslan, Kentsel Yenileme Projeleri konulu seminerde varılan sonuçları şöyle ifade etmektedir: “Kent kooperatifçileri küreselleşme bağlamında getirilen çözüm önerilerini ülke gerçekleri açısından değerlendirip, konut vb. hizmet alanlarında devletin küçülmesi önerilerini bu paralelde ulusal konut ve kentleşme politikaları belirlemede değerlendirip, uygulamadaki toplumsal yarar ve kent kooperatifçilerinin deneyimlerini dikkate alarak, gecekonduların bölgelemlerinin yenilenmesi, yaşanabilirliğin sağlanması, tarihi sit alanlarının canlandırılması ve böylece kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, kentsel dönüşüm projelerinde kooperatiflerin de rol alabilmesi için devlet-kooperatif-belediye işbirliğine dayanan yönetsel ve yasal koşulların sağlanması gerektiği tespitleri yapılarak uygulamaya ilişkin kararlar alınmıştır.”

Yeni Adana gazetesi 2005 yılında yayımladığı “Kent ve Toprak” dosyasında değişen yasalarla birlikte imar politikalarının neredeyse yalnızca merkezi yönetimin kontrolüne bırakıldığını ve bu yeni dönemin de kentsel dönüşüm dönemi olacağına dikkat çeker. Türkiye’de 1930’dan bu yana uygulanan Belediye Yasası ve 1980 sonrasında uygulamaya konan Büyükşehir Belediyeleri Yasası’yla beraber 2004 yılının Temmuz ayında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası ve 5272 sayılı yeni Belediye Yasası önemli değişime uğrar. Yeni Adana’ya göre bu değişiklikler hem olumlu sonuçlara hem de karmaşaya yol açmıştır. Sınırların değişimi planlama sorunlarını beraberinde getirir. Ülke kentlerinde ve çevresinde yer alan topraklar, kentleşmenin rantından faydalanmanın spekülasyon araçları haline gelmiştir. Kentsel toprakların spekülasyon yatırım araçlarına dönüşmesinin temel nedeni var olan imar planlama sistemi olarak gösterilebilir. Yüksek getirim beklentisi, kamu yararına olması gereken planlamanın kişisel fayda sağlamaya dönük bir araç olarak algılanmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar Yeni Adana yayımlanan dosyanın konusunu oluşturmaktadır. Aynı yıl içinde Adana Büyükşehir Belediyesi’nin 5213 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu uyarınca yapılması gereken “Nazım İmar Planı” için açılan ihalesini gerçekleştirmeye çalışırken, Adana Valiliğinin de planlama çalışmaları yürüttüğüne dair haberlerle karşılaşmaktayız. Tapu Kadastro ve Harita Genel Müdürlüğü’nün desteğiyle Adana ilinin kadastral paftalarını tarama işleminin 2005 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir. Bununla birlikte Adana’nın Coğrafi Bilgi Sistemi ve veri katmanlarının sayısallaştırılması tamamlanmıştır, sayısal harita çalışmaları ise devam etmektedir. Yine haberlere göre, Çevre Düzeni Planı Çalışmaları veri girme işlemleri tamamlandığında İl Gelişim Planı Çalışmaları da hız kazanacaktır. Dönemin valisi Kıracı, göçün yarattığı sorunların çözümü için kentsel dönüşüm projesi üretmeleri, şehrin altyapı sorunlarını çözmeleri ve imarlı ve sağlıklı konut üretmeleri gerektiğini ifade eder.

2006 yılından sonraysa Yeni Adana’da yer alan konut haberlerinin merkezindeki kavram “kentsel dönüşüm” kavramıdır artık. Bu haberlerde yer alan diğer tüm kavramlar ve kavramsallaştırmalar “kentsel dönüşümle” ilişkilendirilerek verilmektedir. Aynı yıl “Gecekondular ve Depreme Karşı Yasa Geliyor” yayımlanan bir haber, kentsel dönüşüm kavramının neden söyleme bu derece güçlü bir biçimde hâkim olduğunu açıklar niteliktedir. Habere göre, askeri bölgeler dışındaki tüm arazileri derinden etkileyecek olan, on dört maddelik “Dönüşüm Alanları Hakkında Yasa Tasarısı” meclise sunulmuştur. Gecekondulaşmayı önlemek amacıyla belediyelere kentsel dönüşüm yetkisi veren yasa tasarısı ayrıca yol ve kaldırım düzenleri için belediyelerde Teknik Altyapı Kurulları oluşturulmasını öngörmektedir. Tasarının gerekçesinde gecekondulaşmanın önlenmesinde denenilen yolların sonuç vermediği ve geline nokta gecekondunun kamu tarafından sunulan sosyal konutlardan pahalıya mal olduğunun ortaya çıktığı ve hatta rant nedeniyle gecekondunun barınma ihtiyacının karşılanmasından çok bir sosyal güvenlik aracı haline geldiği ifade edilmektedir. Dönüşüm alanı olarak belirlenen alanlarda ilgisine göre İlçe Belediyeleri, İl Özel İdaresi veya Büyükşehir Belediyesi dışında yetkinin kime ait olduğu noktasında çıkacak karmaşayı Bakanlar Kurulu çözecektir. Belediyeler şirket kurup ortak olabilecek, silüeti bozuk binaya yaptırım uygulayabileceklerdir. Hem merkezi hem de yerel yönetimlerin konut politikaları bağlamında bu derece güçlü oldukları dönemin belirleyicidir “kentsel dönüşüm” söylemi.

Bu dönemin 2005-2010 yılları arasında kalan ikinci yarısı “kentsel dönüşüm” kavramı mutlaka merkezde olmak üzere lehte ve aleyhte tartışmalarla geçer. Örneğin 2008 yılının Mayıs ayında dönemin TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Soğancı, Adana Kent Sorunları sempozyumunda şu eleştirileri dile getirmektedir: “Kentsel dönüşüm çalışmaları ranta dönüştü, kentsel dönüşüm ile konut üretimi amacından farklı biçimde, inşaat sektörü üzerinden ekonomiyi canlandırmaya yönelik bir siyaset olarak sunuluyor. Bugün kurumlara verilen plan yapma yetkileri kent rantının paylaşımını rekabet nedeni haline getirdi. Rant odaklı ve parçacı bir anlayışın ürünü olan mevzuat kentsel dönüşüm değil rant amaçlı bir tasfiyeyi hedeflemekte. Kentleşme sürecinde devam eden plansızlık ve denetimsizlik, yanlış arazi kullanım politikaları, kaçak yapılaşma ve imar affı süreçleriyle de beslendiğinden yaşanabilir kentler oluşturulamadı. Kentlerin imar, planlama, altyapı vb. hizmetlerindeki yolsuzlukların artması, rant ve rüşvetin yaygınlaşması çağdaş kent oluşumunu engellemiştir. Rant ve spekülasyona dayalı bu kentleşme modeli bir çaresizliğin değil tercihin sonucudur... Sermaye gruplarına rant sağlayan kentleşme, imar vb. çalışmalar bu amaçlarından uzaklaştırılmalıdır. Büyük ölçekli toplu konut projeleri, büyük müteahhitlik firmaları ve yap-sat-devret yoluyla yapılan altyapı projeleri, geçiş dönemi özellikleri olarak şekillenmektedir. Yerel yönetimlerin özelleştirmeleri, yerel düzeyde de kentli çoğunluğa uygun kararları gündeme getirmemektedir. Kentlerin ortak kullanım bölgeleri kaçak yapılaşmalarla ve rant kavgalarıyla sürekli yağmalanmakta, buna göz yumulması ise kentlerin geleceğini tehdit etmektedir. Yağma ve rantı önleyecek, çoğu kez devlet ve yerel yönetimlerce işlenen ‘kente karşı suç’ kavramını güvenceye alınıp özerk bir yapılanma gerçekleştirilmeli, bu özerk yapılanma da halk tarafından denetlenmelidir.”

2010 yılı sonrasında, ulusal konut politikasının tüm ekonomik sistemin motoru haline gelmesine koşut bir biçimde yerel sorunların çözümünde de imar ve konut politikalarına aynı biçimde yaklaşılmaktadır. Örneğin 2010 yılının Şubat ayında yayımlanan bir habere göre Adana'daki İnşaat Fuarı'nın açılışında konuşan dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı, Türk müteahhitlerinin dünya sıralamasında ikinci gelmesine dikkat çekerek, hükümetin müteahhitlik sektörünün daha sağlam ve düzgün bir yapıya kavuşması için 2009 sonlarına doğru yasa değişikliği yaptığını hatırlatır. Dönemin Belediye Başkanı Aytaç Durak da konuşmasında işsizlik vurgusu yaparak çözümün inşaat sektöründe olduğunu vurgular ve Büyükşehir Belediyesi olarak kurdukları şirketin yapacağı 1200 konutun 1200 aileyi ev sahibi yapacağı gibi 6000 kişilik de istihdam yaratacağını belirtir. Kentsel dönüşüm artık sadece kentleri değil, ekonomileri de dönüştürmektedir. Merkezi konut politikasının bu derece etkin hale gelmesi ve Belediyelerin konut "işinin" içinde bu derece merkezi bir biçimde yer alması da aynı dönemde yoğun bir biçimde eleştirilmektedir. Örneğin dönemin CHP Adana Milletvekili Hulusi Güvel, Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'nin bir rant yasası olduğunu, bu teklifle hukuk kurallarının alt üst edildiğini, ilçe belediyelerinin yetkisinin gasp edildiğini, kamu kurum ve kuruluşlarının arsa, arazi, binalarına el koyma yolunun açıldığını ve kent planlama ilkelerinin yok sayıldığını belirterek teklife itiraz eder. Teklife genel olarak bakıldığında keyfi uygulamalara fırsat verebileceğini ve şimdiye dek yapılmış imar planlarını yok saydığını ifade eder. Öte yandan ilçe belediyelerinin kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi uygulamak için Büyükşehir Belediyelerinden izin almak zorunda bırakılmasıyla verilen yetkilerin Büyükşehir Belediyelerini Toplu Konut İdaresi'ne dönüştüreceği, şeffaflığı sağlayacak uygulamaların çok uzatıldığı olunduğu ileri sürülür.

TÜRKİYE'DE ENFORMEL KONUT: ULUSAL POLİTİKALARI YERELDEN İZLEMEK

Yeni Adana Gazetesi arşivindeki gecekondular ve bağlantılı kavramların taranmasıyla gerçekleştiren bu çalışmada sadece yerel değil, ulusal politikaları ve tartışmaları da takip etmek mümkün oldu. "Gecekondular", 1950'lerden itibaren ulusal imar, kentleşme ve konut politikalarının yerel siyasetin gündemini ne ölçüde belirlediğini ve yönlendirdiğini, aynı zamanda yerel siyaset gündeminin ulusal düzeydeki tartışmalardan ne ölçüde bağımsız olduğunu görmek açısından elverişli bir meseledir. Gazete taramalarından elde edilen başlıca bulgu da bu yöndedir: Ulusal kentleşme, imar ve konut politikasında tartışılan konular, mevzuatlar, uygulamalar yerel gündemde geniş yer bulur ve Adana'nın kentleşme sorunlarıyla ilgili tartışmaları yönlendirir. Örneğin 1966 tarihli Gecekondular Yasası'nın getirdiği gecekondular önleme bölgelerinin tespit edilmesi ve buralara yapılacak hizmetler hem merkezi yönetim hem yerel yönetim kurumlarının başlıca gündemini oluşturur. Başka bir örnek 1978 ve 1983 yıllarında çıkan imar aflarının Adana'daki uygulamalarının dönemin gazete sayfalarında geniş yer tutmasıdır. 1990'ların başlarında ulusal düzeydeki genel konut politikası tartışmaları ve bu tartışmalarda önemli yer tutan kooperatifçilik Adana'daki konut üretimine ve gecekondular sorununa çözüm olarak sunulur. Bu dönemde, 1989 yerel seçimlerinde ülke genelinde ve Adana'da sosyal demokrat belediye başkanlarının göreve gelmesi, Ankara'da Murat Karayalçın'ın belediye eliyle konut kooperatifçiliği çalışmalarının yarattığı etki Adana'da da konut sorunu tartışmalarını etkiler: sosyal konut, konut kooperatiflerinin desteklenmesi gereği 1990'ların ortalarına kadar gündemi oluşturur. 2000'lere gelindiğindeyse ulusal politikanın ve söylemin yereldeki tartışmaları doğrudan etkilediği göze çarpar. 2000 sonrasında Adana'da kentleşme ve konut sorunu ve buna bağlı olarak gecekondular meselesi "kentsel dönüşüm" üzerinden ve temelinde -olumlu ve olumsuz yönleriyle- tartışılır. Bu dönemde, günümüz Türkiye kentleşme ve yerel siyaset alanyazınında öne çıkan tartışmaların benzer argümanlarla Adana yerel kamuoyunda da yapıldığını görürüz. Kentsel dönüşüm, eleştirel çevreler tarafından rant ekonomik gelişmenin lokomotifleri olarak inşaat sektörünün benimsendiği yeni dönemin bir aracı olarak yorumlanırken, kamu yöneticileri ve siyasetçiler tarafından planlı kentleşmenin sağlayıcısı ve gecekondular sorununun çözümü olarak sunulur. Karşıt görüşler tarafından üretilen bu farklı retorikler ülke genelindeki tartışmalarla da uyumludur.

Diğer taraftan, gecekondular meselesinin tartışılmasında Adana'ya özgü bulgulara da ulaşılmıştır. Öncelikle, farklı yönetim kademesindeki yetkililerin, siyasetçilerin gecekondular konusuna yaklaşım ve uygulamalarının farklılaştığı saptanmıştır. 1950'li yıllarda, gecekondular yıkımlarına karşı merkezi yönetim yetkililerinin ve yerel siyasetçilerin (belediye başkanı) tutumları farklılaşır. Benzer şekilde 1960'lı yıllarda gecekondular önleme bölgelerinin uygulanmasıyla ilgili olarak merkezi yönetim (valilik) ile yerel yönetim (belediye) arasındaki ilişkilerin işbirliği-çatışma ekseninde gidip görüldüğü gözlenir. 1970'lere gelindiğindeyse, yereldeki merkezi yönetim kurumlarının talep ve çalışmalarına karşın ulusal hükümetin kentleşme ve imar politikasında Adana'yı öncelikli iller arasında değerlendirmedikine ilişkin haberler dikkat çeker. 1980 sonrasında Adana için yeni bir dönem başlar. Kentte yirmi yılı aşkın bir süre görev yapacak olan Aytaç Durak 1984'te belediye başkanı seçilir. Durak'ın Adana'da enformel konut alanlarına yaklaşımı kentin kentleşme dinamiğini ve yönünü belirler.

Sonuç olarak, 1950–2015 yılları arasında Yeni Adana gazetesinde yer alan konut ve konut meselesiyle bağlantılı haberler incelendiğinde, gecekondular konusuyla bağlantılı bazı kavram ve politikaların belirli dönemlerde öne çıktığı görülür. 1980'li yıllara, özellikle merkezi politikaların ANAP, yerel politikaların ise Aytaç Durak tarafından belirlendiği döneme değin bu haberlerin merkezinde yer alan kavram gecekondulardır. "Gecekondularlaşma", "gecekondular sorunu", "gecekonduların ıslahı", "gecekonduların taşınması" ve "gecekonduların önlenmesi" gibi kavramlar "kaçak yapı" ve "kaçak yapılaşma" gibi kavramlarla iç içe geçerek yerel konut politikalarının ve haber söyleminin merkezinde yer almaktadır. Bu haberlerin merkezindeki aktörlerse kim oldukları pek de açıklanmayan gecekondular sahipleri, Belediye Başkanları ve valilerdir. 1980'lerin ortasından itibaren ise söylem ve politikada dönüşüm yaşanmaya başlar. "Gecekondular" merkezli söylem ve "gecekondular sorunu" merkezli politikalar yerini "kentsel gelişim" ya da "genel konut politikası" gibi daha kapsayıcı kavramlara ve bu kavramlarla bağlantılı olarak kullanılan ve yeni aktörleri işaret eden "kooperatif" ya da "kooperatifçilik" gibi bağlantılı ifadelerle bırakır. Bu dönem, aynı zamanda konut politikasının ve bu politika etrafında örülen söylemin merkezindeki aktörlerin de değişimine işaret eder. Belediye başkanları ve valilerin yanı sıra merkezi hükümet ya da bakanlar gibi yerel ve ulusal yöneticiler, meslek odalarına ve konut

üretiminin merkezinde yer alan kooperatiflere yönelim vardır artık. Aktörlerin çeşitlenmesiyle birlikte yerel bir sorunun ulusallaşması ve hatta Dünya Bankası gibi kurumların devreye girmesiyle küreselleşmesi de söz konusudur. Üçüncü ve son dönem ise 2000’li yıllarda yaşanan dönüşümle meydan gelir; bu dönüşüm merkezinde ise “kentsel dönüşüm” kavramsallaştırması vardır. Yeni Adana’da yer alan konut haberlerinin merkezindeki kavram “kentsel dönüşüm” kavramıdır artık. Bu dönemde gazetede yer alan haberlerdeki diğer tüm kavramlar ve kavramsallaştırmalar “kentsel dönüşümle” ilişkilendirilerek verilmektedir. Bu dönemin aktörleri ise artık öncelikle merkezi yönetim, doğrudan merkezi yönetimle hareket eden TOKİ ve büyük ölçüde TOKİ’yle işbirliği yaparak çalışan müteahhitlerdir. Yerel yönetimlerin konut politikalarını belirleme ya da konut merkezli söylem üretme gücünü yitirmeye başladıkları bir dönemdir bu aynı zamanda.

KAYNAKÇA

- Buğra, A. (1998). The immoral economy of housing in Turkey. *International Journal of Urban and Regional Research*, 22 (2), 303-307.
- Candan, A. B. & Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing Project in Istanbul. *New Perspectives on Turkey*, 39, 5-46.
- Güneş-Ayata, A. (1991). Gecekondularda kimlik sorunu, dayanışma örüntüleri ve hemşerilik. *Toplum ve Bilim*, 51-52, 89-101.
- Hinderink, J. & Kıray, M. B. (1970). *Social stratification as an obstacle to development*. New York: Praeger Publishers.
- Erder, S. (1996). İstanbul’a bir kent konu: Ümraniye. İstanbul: İletişim.
- Erder, S. (2009). Kentte değişen güç ilişkileri ve kentsel dönüşüm. Kayasü, S., Işık, O., Uzun, N. ve Kamacı, E. (Ed.), *Gecekondu, Dönüşüm, Kent. Tansı Şenyapılı’ya Armağan içinde* (s. 113-124). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
- Erder, S. (2015). İstanbul: kervansaray (mı?). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karaman, O. (2013). Urban neoliberalism with Islamic characteristics. *Urban Studies*, 50 (16), 3412-3427.
- Kıray, M. B. (2003). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Köksal, S. (1990). İstanbul’da sosyal demokrat belediye başkanları ve gecekondu. İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.
- Kurtoğlu, A. (2001). *Hemşerilik ve şehirde siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kuyucu, T., Ünsal, Ö., (2011). Neoliberal kent rejimiyle mücadele: Başibüyük ve Tarlabası’nda kentsel dönüşüm ve direniş. Göktürk, D., Soysal, L ve Türel, İ. (Ed.), *İstanbul Nereye?: Küresel Kent, Kültür, Avrupa içinde* (s. 85-106). İstanbul: Metis Kitabevi.
- Özdemir, D. (2011). The role of the public sector in the provision of housing supply in Turkey. 1950-2009. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35 (6), 1099-1117.
- Schüler, H. (2002). *Türkiye’de sosyal demokrasi: Particilik, hemşerilik, Alevilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2004). *Baraka’dan Gecekonduya: Ankara’da Kentsel Mekânın Dönüşümü, 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli İ. (2010). *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

